

Mijn ouders hadden een flauw gevoel voor humor en ze hebben zich de reikwijdte van hun beslissing om mij Leon te noemen, nooit goed gerealiseerd. De naam van mijn vader was Jan Berger. Vele generaties terug was de naam vooral bekend in het departement van de Somme in Noord-Frankrijk. Maar voor zover ik weet woonde mijn directe familie altijd in de regio rond Mechelen. Zelf ben ik geboren en getogen in Battel, een klein gehucht ten noorden van Mechelen, richting Willebroek. Wanneer je de naam Berger op zijn Frans uitsprekt, *Bergé*, dan is dit de Franse vertaling voor het woord ‘herder’. Waar mijn voorouders hun naam hebben gehaald, is vermoedelijk niet ver te zoeken. Ook in Duitsland komt de naam Berger voor. De uitspraak daar is vergelijkbaar met het Nederlands. Maar waarom twee, volledig bij hun verstand zijnde mensen, hun zoon Leon Berger hebben genoemd, dat begrijp ik nog steeds niet. De Leonberger-hond mag dan al loyaal en onbevreesd zijn, op school was ik de grapjes over mijn naam snel beu.

Telkens ik vroeger, ten overstaan van vreemden, mijn naam noemde, dan merkte ik na een paar seconden dat ze de link met de hond doorhadden. De meesten durfden niet direct een opmerking te maken, maar je merkte het aan hun gelaatsuitdrukking. Een subtiële verschuiving in hun blik. Ik heb me dan ook snel de gewoonte eigen gemaakt om eerst mijn achternaam te zeggen, Berger en dan pas mijn voornaam, Berger, Leon. Vergelijkbaar met 007, Bond, James Bond. Dan duurt het iets langer voor ze de associatie maken. Tegenwoordig heb ik mijn naam verfranst en spreek ik hem meteen uit als Bergé.

Op zijn identiteitskaart heette mijn vader Jean, maar iedereen noemde hem Jan. Mijn pa was een kind van de oorlog. Geboren in 1930, eveneens in Mechelen. Zijn jonge tienerjaren werden zo goed als helemaal overschaduwed door de voortdurende dreiging van de oorlog. Een jongeman van vijftien toen de oorlog ten einde kwam, maar voor onze pa was die dreiging nooit ver weg. ‘Nooit meer oorlog,’ was een veel gehoorde slogan, maar hij geloofde daar weinig van. Die onzekerheid achtervolgde hem zijn hele leven. Zal er wel genoeg te

eten zijn? Zullen mijn kinderen veilig zijn? Hoe kan ik ze beschermen? Die voortdurende twijfel beheerste zijn leven. Het heeft hem belet om ten volle te genieten van het leven. Hij was bezorgd. Zonder meer. Sommigen zouden misschien zeggen nors, maar dat moet ik ten stelligste ontkennen. Hij was zelden of nooit uitbundig of enthousiast over iets, maar, zeker in familiekring, was hij niet stuurs. Wel streng. Voor ingewijden bezat hij een zekere vorm van flauwe humor. Af en toe probeerde hij om grappig uit de hoek te komen, maar vaak was hij de enige die lachte. Geen bulderende lach die je straten verder kon horen, een aarzelende, onzekere glimlach, meer kreeg je niet te zien. Hij bleef het leven uit de jaren '40 – '45 herbeleven. De oorlog hing als een donkere wolk boven zijn hoofd, maar om zijn gemoed te luchten, had hij het nodig om over die periode te vertellen. Hij heeft die oorlogsjaren gedurende de rest van zijn leven moeten verwerken. Het verzet, de vervolging en de opsluiting van mensen in een concentratiekamp hadden zo'n extreme indruk op hem gemaakt, als kind, dat hij dit maar moeilijk een plaats kon geven in zijn verdere leven. Uit angst voor de bezetter waren vriendjes van hem verhuisd naar veiliger oorden. Iedereen hoorde geruchten over vaders die werden opgepakt en nooit meer terugkwamen. Er was onvoldoende te eten, er konden nauwelijks kleren worden gekocht en in de winter zaten ze met zijn allen rond de kachel om niet te bevriezen. Kolen waren amper te vinden of ze waren onbetaalbaar op de zwarte markt en dus werd er gestookt met alles waar ze de hand konden opleggen. In veel gezinnen werden meubels kapotgeslagen en opgestookt. De oorlog was overal. De scholen sloten en tienduizenden Belgen werden verplicht om voor de bezetter, in het buitenland, te gaan werken. Gezinnen werden uit elkaar gerukt. Mijn grootvader, aan vaders kant, vertoonde zich zo weinig mogelijk op straat, om zo min mogelijk het risico te lopen opgepakt te worden. Hij kon zijn boerderij onmogelijk aan haar lot overlaten. Werkweigeraars moesten onderduiken. Onmiddellijk na de oorlog, zei mijn pa, weigerden de meeste mensen om over de oorlog te praten. 'Het was voorbij,' zeiden ze dan, 'we

moeten ons richten op herstel. Er is werk genoeg om alles herop te bouwen. We moeten niet blijven herkauwen.’ Er ontstonden voor veel mensen snel andere prioriteiten. Voor hen was de oorlog een nare herinnering, voor mijn vader een trauma.

Wanneer ik hem over vroeger hoorde vertellen dan had ik nooit de indruk dat hij in zijn jonge jaren een stil en gesloten kind was. Over zijn eerste vriendjes kon hij amper zwijgen. Ze voetbalden op straat, haalden kattenkwaad uit en liepen achter giechelende meisjes aan. Het was de oorlogsdreiging die daar voorgoed een einde aan maakte. Hij moest veel meer binnenblijven. Mocht niet meer afspreken met vrienden. Er werd hem opgedragen niemand te vertrouwen. Alert te blijven. ’s Avonds mocht er geen licht branden. Na de oorlog, toen het licht weer aan mocht, kwam er een ander kind tevoorschijn. Bang, timide. Met zijn angsten kon hij nergens terecht. Mijn pa heeft jarenlang last gehad van nachtmerries. Misschien omdat hij er niet kon over vertellen. Pas toen ik oud genoeg was om te kunnen begrijpen wat oorlog betekende, kwam zijn tong los en begon hij zijn ervaringen met mij te delen. Toen pas bleven die nare dromen over de oorlog achterwege. Met een dokter of een andere hulpverlener heeft hij daar nooit over willen praten. Naar een psychiater ging je niet als je niet gek was. ‘Ik ben niet zot, zenne,’ zei hij dan, met een droevige glimlach. Hij had geen idee dat er waarschijnlijk nog duizenden anderen met dezelfde nare gevoelens sukkelden. Plezier maken met vrienden was voor mijn vader niet evident. Ik denk trouwens niet dat hij veel vrienden had. Voor de gezelligheid moest je niet bij hem zijn. Hij was nogal in zichzelf gekeerd. Je kon hem aan de praat krijgen over zijn werk op de boerderij, over zijn beesten of over zijn gezin, maar de meesten waren daar niet erg in geïnteresseerd. Als je zelf geen boer was, dan was de boerenstiel niet het favoriete gespreksthema. Onze pa nam de boerderij over van zijn ouders. Hij had nooit iets anders gekend. Kromgebogen over de velden of tot zijn enkels in de drek in de stallen, dat was mijn vader zijn lang leven. Alhoewel hij het nooit met zoveel woorden zei, ben ik ervan overtuigd dat hij ons ma

en mij en mijn zus, heel erg graag zag. Voor de rest moest hij niet zoveel hebben van ‘de mensen’. Hij zag zijn beesten liever: zijn koeien, zijn varkens, zijn kippen, zijn konijnen en zijn twee paarden. ‘Zij luisteren tenminste als ik iets te vertellen heb,’ zei hij, ‘en ze hebben nooit commentaar op wat ik doe of hoe ik het doe.’

Tot zijn twaalfde was mijn pa op regelmatige basis naar school geweest. Nadien ging hij meer niet dan wel. Toen de school de poorten sloot door de oorlog, was het definitief gedaan. Op de boerderij was werk genoeg. Zijn ouders konden alle hulp gebruiken. Ze aten hun eigen aardappelen en groenten, slachtten hun eigen dieren en gaven ook de burens, in de wijde omtrek, regelmatig te eten.

Mijn ma hield meer van het leven dan mijn pa. Ze was open en sociaal. Ze lachte ook meer. Smakelijk en luid. Als ons ma in huis was, dan stond de krakende radio altijd aan. Bing Crosby en Frank Sinatra hadden haar hart gestolen. Maar ons moeder in huis en ons vader buiten of in de stallen aan het werk, dat was iets waar onze pa het moeilijk mee had. Hij was niet graag alleen. Geen vijf minuten nadat ze was binnengekomen, hoorde je hem al roepen. ‘Rozeke!’, met de nadruk op de laatste ‘ke’. Officieel was haar naam Rosa, maar iedereen zei Rozeke. De eerste keer dat hij riep, rolde ze eens met haar ogen. De tweede keer dat ze hem hoorde roepen, klonk hij al iets ongeduldiger. ‘Rozeke!’, met de nadruk op de eerste ‘Ro’.

‘Ja, Jan, ik kom,’ zei ze expres zo stilletjes dat hij het onmogelijk kon gehoord hebben. Maar mijn zus Martje en ik, waren altijd haar getuigen. Wij hadden wel degelijk gehoord dat ze geantwoord had.

De derde keer riep hij alsof de schuur in brand stond. ‘Rosa!’, met de nadruk op de korte ‘a’ achteraan. Dan wist ons ma dat het tijd was om te luisteren.

Voor mijn pa was mijn moeder het ideale tegengewicht of de ideale aanvulling zo je wilt. Ze hadden elkaar op school leren kennen. Jongens en meisjes zaten niet bij elkaar in de klas, maar ze kregen grotendeels les in dezelfde schoolgebouwen. Af en toe zag ze hem van ver passeren. ‘Altijd met zijn kop in de grond,’ zei ze. Ze wist wie hij

was en waar hij woonde. Ze woonden maar een paar kilometer van elkaar. Het begon met een knikje als ze elkaar tegenkwamen tot mijn ma hem voorstelde om samen van en naar school te fietsen. Eerst had hij nogal verbaasd en ongelovig gereageerd, omdat er eerder nooit veel contact tussen hen was geweest, maar na enkele verwarrende ogenblikken mompelde hij toch 'das goe'. Meer niet. Het eindigde met een trouw in de kerk van Battel. Onze pa was niet gelovig, hij had zelfs een hekel aan de kerk, maar mijn ma stond erop. Zo zijn de verhoudingen altijd gebleven. Mijn vader deed zijn zin, tot mijn ma er een stokje voor stak en op haar strepen stond.

Ook mijn ma vertelde graag. In het midden van ons erf stond een grote treurwilg. Daar vertelde ze verhalen uit haar jeugd. Soms aangrijpend. Soms tragikomisch. Ze hield van die mooie boom. Ze hield van vertellen en van zingen. Op zwoele zomeravonden bleven we daar wel eens tot middernacht zitten om liedjes te zingen. We konden geen van beiden enige toon houden, maar dat deerde ons niet. 'Je hoeft niet te kunnen zingen om te mogen zingen,' zei ze altijd.

Ik denk ook graag terug aan de lekker zoete thee die mijn grootmoeder soms serveerde en aan de zelf gebakken broodpudding, met een laagje gesmolten chocolade er bovenop. Hoe ouder ik word, hoe meer ik terugdenk aan mijn kinderjaren. Soms met tranen in de ogen. Tranen van blijdschap als ik mij de gelukkige jaren uit mijn jeugd herinner. Tranen van verdriet als ik denk aan al wat verloren is gegaan. Wat ik onderweg ben kwijt geraakt.

Mijn ouders gingen na een bescheiden trouwfeest inwonen bij de ouders van mijn vader, op de boerderij in Battel, in de driehoek tussen de Leuvense Vaart en de Dijle, richting Zennegat waar de Vaart, de Dijle, de Zenne en de Nete samenkomen om verder te stromen in de Rupel.

Mijn grootouders hadden een gemengde boerderij, met varkens, kippen, koeien en land waarop groenten en aardappelen werden verbouwd. Later voegde mijn vader daar ook nog konijnen en twee paarden aan toe. Kort na mijn geboorte in 1950 namen mijn ouders,